

การจงจำและลงทัณฑ์ผ่านประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษานิคมฝักอาชีปัตตะรุเตา พ.ศ.2479–2491

จีฮาน เดือนเด่น¹

บทคัดย่อ

ใน พ.ศ.2481 กรมราชทัณฑ์ได้จัดตั้งนิคมฝักอาชีปัตตะรุเตาขึ้นเป็นสถานที่กักกันและฝักอาชีพให้แก่กบฏ เพื่อให้พวกเขาสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพแบบสุจริตชนหลังจากพ้นโทษ การจัดตั้งนิคมฝักอาชีพแห่งนี้ได้เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตะรุเตา เช่น ป่าไม้ ที่ราบ ลำธาร และชายฝั่งให้เป็นสถานฝักอาชีพ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางธรรมชาติของตะรุเตาให้กลายเป็นนิคมฝักอาชีพแสดงให้เห็นกระบวนการที่สิ่งแวดล้อมถูกดึงเข้ามามีบทบาทในกระบวนการจงจำและลงทัณฑ์ บทความนี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของนิคมฝักอาชีปัตตะรุเตาผ่านแนวคิดประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม โดยปรับใช้แนวคิดทัศนนิเวศและกิจทัศน์เพื่ออธิบายวิธีการรับรู้และการแปรเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในตะรุเตาเพื่อตอบสนองนโยบายของกรมราชทัณฑ์งานศึกษาประวัติศาสตร์ทัณฑสถานส่วนใหญ่ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับพัฒนาการของกรมราชทัณฑ์ แต่ยังขาดการพิจารณาสิ่งแวดล้อมที่รายรอบทัณฑสถาน ซึ่งส่งผลให้ระบบนิเวศของการลงทัณฑ์ในทัณฑสถานแต่ละแห่งมีความจำเพาะแตกต่างกัน บทความนี้เสนอว่างานราชทัณฑ์มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางอำนาจของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงนิเวศขึ้นใหม่เพื่อให้ธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้าง ผู้คุม และนักโทษทำงานร่วมกันในการจงจำและลงทัณฑ์ รวมไปถึงอุ้มชูสรรพชีวิต

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ทัณฑสถาน ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม ทัศนนิเวศ กิจทัศน์ ตะรุเตา

¹ นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ <Jeehandonden@gmail.com>

Carceral Practices Through Environmental History: A Case Study of Tarutao Vocational Settlement, 1936–1948

Jeehan Dueanden²

ABSTRACT

In 1938, the Department of Corrections established the Tarutao Vocational Settlement to rehabilitate prisoners through labor and vocational training, utilizing the island's environmental features for both punishment and skill development. The transformation of Tarutao's environment into a vocational settlement thus reveals how the environment was integrated into carceral practices. This article examines the history of Tarutao Vocational Settlement through the lens of environmental history. It will apply the concepts of carceral ecology and workscape to explain perceptions and changes of Tarutao's environment in response to the Department of Corrections' policies. While most historical studies of penal institutions in Thailand have primarily focused on the development of the Department of Corrections, they have overlooked how the environment surrounding each place shapes an ecology of punishment in each prison. This article argues that carceral practices constituted not merely an instrument of state power but also new ecological relations. Natural environments, built environments, the actions of wardens, and the labor of prisoners were interconnected, forming an ecology of punishment.

Keywords: Prison History, Environmental History, Carceral Ecology, Workscape, Tarutao

² M.A. student of Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University <Jeehandeonden@gmail.com>

บทนำ

ห่างออกไปราว 30 กิโลเมตรจากชายฝั่งละงู จังหวัดสตูล เป็นที่ตั้งของเกาะขนาดใหญ่ชื่อว่า “ตะรุเตา” ปัจจุบันเกาะแห่งนี้เป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเลตะรุเตา แต่ย้อนกลับไปในทศวรรษ 2470–2480 เกาะแห่งนี้เป็นที่ตั้งของนิคมฝักอาชีพ เพื่อกักกันนักโทษและคุมตัวนักโทษทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาวะอดอยากที่ต้องเผชิญในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้นักโทษและผู้คุมบางส่วนรวมตัวกันตั้งตนเป็นโจรสลัดออกปล้นในน่านน้ำชายแดนระหว่างไทยกับสหพันธรัฐมลายูของจักรวรรดิอังกฤษ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นที่กล่าวขานในชื่อ “โจรสลัดเกาะตะรุเตา” และด้วยความอื้อฉาวดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้นิคมฝักอาชีพระุเตาต้องถูกปิดตัวลงหลังจากเปิดทำการได้เพียง 10 ปี (National Parks of Thailand, 2024))

แม้ว่านิคมฝักอาชีพระุเตาจะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ แต่การศึกษานิคมแห่งนี้ในเชิงวิชาการกลับมีอยู่ไม่มากนัก เช่น บทความของภมริสุรเกียรติ์ ที่กล่าวถึงตะรุเตาในฐานะหนึ่งในโครงการบุกเบิกที่ดินทำกินต่อการก่อกำเนิดนิคมธารโต (Surakiat, 2015) และวิทยานิพนธ์ของศรัญญ เทพสงเคราะห์ ที่กล่าวถึงตะรุเตาในฐานะหนึ่งในพื้นที่ปฏิบัติการราชทัณฑ์สมัยใหม่ของรัฐบาลคณะราษฎร (Thepsongkraow, 2020) อย่างไรก็ตาม งานทั้งสองชิ้นไม่ได้ศึกษาเรื่องราวของตะรุเตาโดยตรง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการที่เอกสารราชการเกี่ยวกับตะรุเตามีจำนวนน้อย อีกทั้งหลักฐานที่กล่าวถึงการปฏิบัติงานและการดำเนินการของนิคมฝักอาชีพเป็นหลักฐานส่วนบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น บันทึกความทรงจำของนักโทษการเมือง ข้อจำกัดเรื่องหลักฐานเช่นนี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษาระุเตาในเชิงประวัติศาสตร์ และยากต่อการสร้างข้อเสนอทางวิชาการใหม่ ๆ

จากการทบทวนงานศึกษาประวัติศาสตร์ทัณฑสถานในประเทศไทยที่ผ่านมาพบว่างานศึกษาส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับพัฒนาการของกรมราชทัณฑ์ หรือไม่ก็ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและนักโทษเป็นหลัก ยกตัวอย่างเช่น ศรัญญ ที่ให้ความสำคัญกับหลักการหรือความรู้ด้านทัณฑวิทยาในฐานะตัวแปรสำคัญในการกำหนดรูปแบบและวิธีการทำงานของคุกในแต่ละสมัย ทัณฑสถานในความเข้าใจของศรัญญจึงหมายถึงแนวคิดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและนักโทษ และพื้นที่ซึ่งอำนาจของรัฐจะกระทำต่อนักโทษโดยตรง (หรืออาจกล่าวได้ว่า คุกไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็เหมือนกัน) อย่างไรก็ตาม การที่กรมราชทัณฑ์เลือกก่อตั้งนิคมฝักอาชีพระุเตาในพื้นที่เกาะซึ่งอยู่ห่างไกลและมีท้องทะเลขวางกั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐมิได้ควบคุมดูแลนักโทษผ่านข้าราชการ

และกลไกทางราชการเท่านั้น แต่ยังคงอาศัยสภาพแวดล้อมของตะรุเตา ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและที่ถูกสร้างใหม่หรือปรับแต่งโดยมนุษย์อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การศึกษานิคมฝักอาชีวะตะรุเตาจึงมีส่วนช่วยเปิดมุมมองใหม่ให้กับการศึกษา ทัศนสถาน โดยชี้ให้เห็นว่าที่ตั้งและสภาวะแวดล้อมทางกายภาพก็มีความสำคัญ ไม่น้อยกว่าหลักการที่เป็นนามธรรม

นอกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ทัศนสถานที่ทำให้ความสำคัญบทบาทของรัฐ และกรมราชทัณฑ์เป็นหลักแล้วนั้น ยังมีงานศึกษาประวัติศาสตร์ทัศนสถาน อีกกลุ่มหนึ่งคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ทัศนสถานในฐานะสถานที่บ่มเพาะความคิด และอุดมการณ์ของกลุ่มนักโทษการเมือง เช่น งานศึกษาของวิลลา วิลัยทอง ที่แสดงให้เห็นพัฒนาการทางความคิดและอุดมการณ์ของจิตร ภูมิศักดิ์ในระหว่างที่ถูกคุมขัง อยู่ในคุกบางขวาง (Vilaithong, 2013) และงานศึกษาที่ข้องเกี่ยวกับทัศนสถาน โดยบังเอิญ อาทิ *เลือดสีน้ำเงิน ซ้ายไม่จริง ขวาไม่แท้และประชาธิปไตยในอุดมคติ* ของปฐมาวดี วิเชียรนิธย์ ที่แสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มของนักโทษการเมืองคดีกบฏ บวรเดช ภายใต้เงาของแดนหูกในคุกบางขวาง (Wichianit, 2018) หรือ *Commodifying Marxism: The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927–1958* ที่กล่าวถึง ประสบการณ์ร่วมระหว่างนักโทษคดีกบฏบวรเดชกับนักโทษคอมมิวนิสต์ลูกจีน ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ยามเมื่อถูกขังรวมกันในแดนหูก ประสบการณ์ร่วมดังกล่าวอาจทำให้เกิดการถ่ายโอนความคิดทางการเมืองระหว่าง คนทั้งสองกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดของนักโทษคอมมิวนิสต์ ในเวลาต่อมา (Tejapira, 2001, pp. 26–34) งานศึกษาทัศนสถานกลุ่มนี้มักให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างนักโทษการเมืองด้วยกันเองเป็นหลัก โดยละเลย ความสัมพันธ์ระหว่างนักโทษกับสิ่งแวดล้อมในสถานที่คุมขังที่มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิด การแลกเปลี่ยนทางความคิด ยกตัวอย่างเช่น หากเราสำรวจวิถีชีวิตของนักโทษ การเมืองคดีกบฏบวรเดชในนิคมฝักอาชีวะตะรุเตา พ.ศ.2482 –2484 เราจะพบว่า พวกเขาเรียนภาษาอังกฤษ กฎหมาย และโหราศาสตร์ ในโรงเรียนที่พวกเขาตั้งขึ้นมาเอง บนชายฝั่งของตะรุเตา และแลกเปลี่ยนความคิดต่อสถานการณ์ทางการเมือง ในบริเวณน้ำตกและลำธาร ณ ชายป่าของตะรุเตา และเพราะความอดอยากและ ขาดแคลนอาหาร พวกเขาจึงต้องเรียนรู้การเกษตรและเลี้ยงไก่จากนักโทษการเมือง ด้วยกันเอง ดังนั้นจากกรณีของนักโทษการเมืองบนตะรุเตาได้แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตะรุเตามีส่วนสำคัญในขั้นต้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทางความคิดระหว่างทางนักโทษการเมืองด้วยกันเอง

จากการสำรวจงานวิชาการเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับตะรุเตา และประวัติศาสตร์ทัณฑสถานแล้วนั้น พบว่ายังมีข้อจำกัดในด้านหลักฐาน และช่องว่างในประวัติศาสตร์ทัณฑสถานอยู่ การก้าวข้ามข้อจำกัดและช่องว่างดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการเล่นแร่แปรธาตุหลักฐานที่มีและนำมาวิเคราะห์ผ่านแนวพินิจต่าง ๆ เพื่อดึงข้อมูลและประเด็นที่ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจในงานศึกษาก่อนหน้านี้

หนึ่งในแนวพินิจที่อาจนำมาปรับใช้เพื่อขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับทัณฑสถานในประเทศไทย คือ ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม (environmental history) ซึ่งมุ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติไม่ได้เป็นเพียงฉากหลังในเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติสามารถเป็นผู้กระทำการ (agency) ในเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม คือ การสำรวจร่องรอยและบทบาทของสิ่งแวดล้อมที่แฝงฝังอยู่ในหลักฐานต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับโลกของสิ่งแวดล้อม (McNeill, 2010, pp. 346-347)

ในปัจจุบันนักประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมเริ่มหันมาสนใจศึกษากระบวนการจองจำและลงทัณฑ์มากขึ้นเช่น ไรอัน เอ็ดเวิร์ด (Ryan C. Edward) ที่ศึกษาพื้นที่ทัณฑสถานในอุซัวยา (Ushuaia) เมืองใต้สุดของอาร์เจนตินา งานศึกษาของเอ็ดเวิร์ดโต้แย้งข้อเสนอมิเชล ฟูก็อดต์ (Michel Foucault) ที่ว่าร่างกายที่เชื่อเชื่อ (docile bodies) ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการจองจำและลงทัณฑ์ในทัณฑสถานแบบปิดที่ซึ่งนักโทษจะถูกคุมขังอยู่ในเซลล์ (cell) และถูกกำกับด้วยตารางกิจวัตรที่ครอบคลุมอย่างเข้มงวด เอ็ดเวิร์ดกลับแสดงให้เห็นว่าในอุซัวยากระบวนการดังกล่าวยังทำงานในพื้นที่ทัณฑสถานแบบเปิดอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากลักษณะการใช้งานพื้นที่โดยรอบทัณฑสถานได้ถูกแบ่งเป็นสัดส่วนต่าง ๆ ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ และทำงานร่วมกันในการตัดสินคดีและสร้างกรอบตัวตนของนักโทษ เอ็ดเวิร์ดเรียกรูปแบบการจองจำดังกล่าวว่า “ทัณฑนิเวศ” (carceral ecology) อันหมายถึงการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในการหล่อหลอมตัวตนของนักโทษ (Edwards, 2021)

นอกจากในอุซัวยาแล้ว การใช้ธรรมชาติเพื่อคุมขังและลงทัณฑ์ยังปรากฏในทัณฑสถานอื่น ๆ ด้วย ดังเช่นในงานศึกษาค่ายกักกันชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ของ คอนนี เจียง (Connie Y. Chiang) ในหนังสือเล่มนี้ เจียงเสนอว่า The War Relocation Authority (WRA) ได้ใช้ “โลกธรรมชาติ” (The natural world) ในการกักกันและควบคุมชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น ในช่วง

สงครามโลกครั้งที่ 2 WRA ได้ดำเนินการอพยพชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นจากถิ่นฐานในบริเวณชายฝั่งทางด้านตะวันตกของอเมริกา และนำไปกักขังกลางทะเลทรายแห้งแล้ง พร้อมทั้งบังคับใช้แรงงานพวกเขา เพื่อปรับปรุงที่ดินและสาธารณูปโภคพื้นฐาน แต่แทนที่ธรรมชาติจะเป็นตรวนจองจำชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น ธรรมชาติดังกล่าวกลับถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็น “บ้าน” ของผู้ถูกจองจำผ่านการประกอบกิจกรรมกลางแจ้งต่าง ๆ เช่น การทำสวน การตั้งแคมป์ การเดินป่า และธรรมชาติยังกลายเป็นเครื่องมือที่ผู้ถูกคุมขังใช้ต่อต้านและต่อรองกับ WRA เช่น เหตุการณ์การหยุดงานประท้วง เนื่องจากท่อน้ำประปาชำรุดและไม่ได้รับการซ่อมแซม ทำให้พวกเขา ไม่มีน้ำอุ่นใช้อุปโภคในช่วงฤดูหนาว จะเห็นได้ว่า “ธรรมชาติ” ในงานของเจียมมีบทบาทที่หลากหลายทั้งเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการจองจำ และเป็นเครื่องมือต่อรองของผู้ถูกคุมขังด้วยเช่นกัน (Chiang, 2018)

บทความนี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของนิคมฝึกอาชีพตะรุเตาผ่านแนวคิดประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม โดยปรับใช้แนวคิดทัศนวิเทศและกิจทัศน์เพื่ออธิบายวิธีการรับรู้และการแปรเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในตะรุเตาเพื่อตอบสนองนโยบายของกรมราชทัณฑ์ บทความนี้เสนอว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตะรุเตา อันได้แก่ ผืนดิน ผืนน้ำ ผืนป่า และท้องฟ้าของตะรุเตาล้วนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการจองจำและลงทัณฑ์นักโทษในนิคมฝึกอาชีพตะรุเตา ด้วยเหตุนี้ งานราชทัณฑ์จึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางอำนาจของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงนิเวศขึ้นใหม่ เพื่อให้ธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้าง ผู้คุม และนักโทษทำงานร่วมกันในการจองจำและลงทัณฑ์ รวมไปถึงอุ้มชูสรรพชีวิตในทัศนสถาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการรับรู้ธรรมชาติของตะรุเตาผ่านการสำรวจและบุกเบิกโดยกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่ พ.ศ.2479
2. เพื่อศึกษาบทบาทของธรรมชาติของตะรุเตาในฐานะกลไกการจองจำและลงทัณฑ์ รวมไปถึงการบำบัดและฟื้นฟูเหล่านักโทษในนิคมฝึกอาชีพตะรุเตาช่วง พ.ศ.2481-2491

วิธีการดำเนินวิจัย

บทความนี้ใช้แนวพินิจประวัติศาสตร์ทัณฑสถาน (prison history) ซึ่งเน้นศึกษาพัฒนาการของกระบวนการจ้องจำและลงทัณฑ์ในแต่ละช่วงเวลาและสถานที่ รวมไปถึงการศึกษาชีวิตและประสบการณ์ของผู้ถูกคุมขัง ควบคู่ไปกับแนวพินิจประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม (environmental history) ซึ่งมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับโลกของสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยแนวคิดสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมของทัณฑสถาน เช่น ทัณฑนิเวศ (carceral ecology) และ กิจทัศน์ (workscape)

หลักฐานชั้นต้นที่ใช้ในบทความนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ เอกสารราชการ ได้แก่ เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ชุดเอกสารกระทรวงมหาดไทย หมวดที่ 4 กรมราชทัณฑ์ และหนังสือที่จัดพิมพ์โดยกรมราชทัณฑ์ อาทิ *ความก้าวหน้ากรมราชทัณฑ์สยามในระบอบประชาธิปไตย* กลุ่มที่สอง เอกสารส่วนบุคคล ได้แก่ บันทึกความทรงจำของนักโทษการเมืองที่ถูกคุมขังบนเกาะตะรุเตา ในช่วง พ.ศ.2482-2486 อาทิ *เกาะนรกกลางทะเลเลอลาม* และบันทึกความทรงจำของเจ้าพนักงานที่ประจำการในนิคมฝักอาซิฟตะรุเตาในช่วง พ.ศ.2481-2491 ได้แก่ *เมื่อผมถูกปล่อยเกาะตะรุเตา* ของธำรงค์ดี อายุวัฒน์ และบทความพิเศษ “ครั้งหนึ่งในชีวิตราชการที่เกาะตะรุเตา ประวัติความเป็นมาของนิคมฝักอาซิฟตะรุเตา” ของเจิม จิตต์ประณีต และเสริมด้วยหลักฐานชั้นรอง อาทิ *รายงานวิจัยการฟื้นฟูบริเวณประวัติศาสตร์เกาะตะรุเตา อุทยานแห่งชาติตะรุเตา*

ผลการวิจัย

บทความนี้เสนอว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตะรุเตามีบทบาทสำคัญในกระบวนการจ้องจำและลงทัณฑ์ที่เกิดบนนิคมฝักอาซิฟตะรุเตา โดยเนื้อหาในบทความนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) ก้าวแรกในแดนดิบ: การสำรวจและบุกเบิกเกาะตะรุเตาของกรมราชทัณฑ์ เป็นการอธิบายกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของตะรุเตาในสายตาของนักสำรวจ และกระบวนการบุกเบิกซึ่งได้ดัดแปลงพื้นที่ “เกาะตะรุเตา” ให้กลายเป็น “นิคมฝักอาซิฟตะรุเตา” ในส่วนต่อมาก็คือ 2) นิคมฝักอาซิฟ: การจ้องจำและลงทัณฑ์ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม เป็นการวิเคราะห์บทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตะรุเตาในกระบวนการจ้องจำและลงทัณฑ์

ก้าวแรกในแดนดิบ: การสำรวจและบุกเบิกเกาะตะรุเตาของกรมราชทัณฑ์

ในวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2479 (ปฏิทินเก่า) หลวงเซวณศักดิ์สงคราม อธิบดีกรมราชทัณฑ์ในขณะนั้นได้ส่งหนังสือแจ้งรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยเรื่องการเดินทางไปตรวจราชการที่เรือนจำภาคจังหวัดยะลาและสำรวจสถานที่ตั้งนิคมฝักอาชีพรูแห่งใหม่ที่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล ซึ่งรายชื่อคณะสำรวจเกาะตะรุเตาที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าวประกอบไปด้วย หลวงเซวณศักดิ์สงคราม (อธิบดีกรมราชทัณฑ์), ขุนจำนงภูมิเวท (ผู้บัญชาการเรือนจำกองมหันตโทษ), นายทวน คมกฤษ (หัวหน้าสถานีทดลองกสิกรรมภาคใต้ ชำราชการในกรมเกษตรและการประมง), นายจรูญ ตยานนท์ (นายช่าง สถาปนิก ชำราชการในกรมโยธาเทศบาล), ขุนประเมินวิมลเวช (นายแพทย์ผู้ช่วยกองโรคติดต่อ ชำราชการในกรมสาธารณสุข), หลวงพิธานทัณททัย (นายช่างกรมราชทัณฑ์), ขุนนิเทศทัณทนิติ (หัวหน้าแผนกทะเบียนและสถิติ สำนักเลขานุการฯ), หลวงศรายุทธพิทักษ์ (หัวหน้าแผนกบัญชี), หลวงวิบูลสถลกิจ (ประจำแผนกบัญชี กองผลประโยชน์) (The director-general of the department of corrections, along with officials from the department of public works, public Health, agriculture and fisheries, and department of corrections staff, conducted an inspection tour of Tarutao Island and provincial prisons in Yala, Songkhla, Satun, Nakhon Si Thammarat, Surat Thani, Chumphon, Prachuap Khiri Khan, Phetchaburi, Ratchaburi, Samut Songkhram, and Samut Sakhon from August 11 to September 4, 1936, 1935–1936) นายบรียง มกรภิรมย์ (หัวหน้ากองทัณฑวิทยา) ดร.เบรารเดल्ली (ผู้เชี่ยวชาญการราชทัณฑ์ชาวอิตาลี) และนายประดิษฐ์ พานิชการ (ล่ามภาษาฝรั่งเศส) ติดตามไปด้วย (Pridi Banomyong Institute, 2021)

จากรายนามคณะสำรวจเกาะตะรุเตาแสดงให้เห็นว่าคณะสำรวจไม่ได้มีแค่เพียงผู้เชี่ยวชาญทางด้านทัณฑวิทยาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจากสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน เนื่องจากการทำงานของกรมราชทัณฑ์ในช่วงเวลาดังกล่าวมักจะต้องขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญจากกรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกรมเกษตรและการประมง กรมโยธาเทศบาล และกรมสาธารณสุข เพื่อมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการการตรวจเรือนจำต่าง ๆ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจากกรมเหล่านี้ก็มักจะให้คำแนะนำที่สามารถนำมาต่อยอดเป็นโครงการของกรมราชทัณฑ์ในเวลาต่อมา ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ “รายการตรวจเรือนจำภูเก็ต พ.ศ.2477” โดยนายแพทย์ชาร์ล เบเกแลงก์ นายช่าง

กรมสาธารณสุข ในรายงานฉบับดังกล่าว เบเกแลงก็ได้เสนอให้มีการปรับปรุงส้วมของเรือนจำให้ถูกสุขอนามัย พร้อมกันนี้ยังได้เสนอแผนผังส้วมเรือนจำตามแบบสุขาภิบาลแบบมาดัวย (The Department of Public Health sent a report on the sanitary inspection of Trang and Phuket provinces conducted by Mr.Charles Begelang, along with his suggestions for the improvement of prison facilities, 1934) ซึ่งต่อมากรมราชทัณฑ์ได้ใช้แบบแปลนดังกล่าวเป็นแบบแปลนหลักในการปรับปรุงส้วมตามเรือนจำจังหวัดต่าง ๆ (Department of Corrections requests blueprints from public works for provincial prisons, 1932–1936) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ “รายงานการตรวจกสิกรรมของเรือนจำจังหวัดฉะเชิงเทรา” ของนายอรุณ เข้มสว่าง รายงานดังกล่าวชื่นชมการกสิกรรมของเรือนจำจังหวัดฉะเชิงเทราและให้คำแนะนำเพื่อต่อยอดการกสิกรรมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งหลังจากการตรวจเรือนจำดังกล่าว จบลงกรมราชทัณฑ์ได้ส่งคำแนะนำเรื่องกสิกรรมของนายอรุณไปยังเรือนจำภาคยะลาและเรือนจำภาคคลองไผ่เพื่อเป็นแนวทางและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม ๆ กัน (Assign Mr.Arun Khemsawang to conduct an agricultural inspection at Chachoengsao provincial prison, 1936–1937)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ รวมไปถึงโครงการต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้นั้น ไม่ได้เกิดจากองค์ความรู้ด้านทัณฑวิทยาแต่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการประสานองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเกษตร ด้านสาธารณสุขและด้านการจัดการพื้นที่เข้าด้วยกัน เพื่อให้กระบวนการจ้องจําและลงทัณฑ์มีประสิทธิภาพสูงสุด

1. รายงานการสำรวจเกาะตะรุเตา

หลังจากการเดินทางไปสำรวจเกาะตะรุเตาร่วมกับการตรวจเรือนจำในภาคใต้เสร็จสิ้น ได้มีการส่งรายงานการสำรวจเกาะตะรุเตากลับมายังกรมราชทัณฑ์ 2 ฉบับ คือ รายงานของนายทวน คมกฤส เจ้าหน้าที่เกษตรและการประมง และรายงานของขุนประเมินวิมลเวชเจ้าหน้าที่กรมสาธารณสุข (The director-general of the department of corrections..., 1935–1936) ส่วนนี้ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาหายารายงานสำรวจเกาะตะรุเตาทั้ง 2 ฉบับ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าธรรมชาติของตะรุเตาเป็นอย่างไรในสายตาของนักสำรวจ

รายงานฉบับแรกที่จะกล่าวถึงคือ รายงานการสำรวจเกาะตะรุเตาของนายทวน คมกฤส แสดงให้เห็นลักษณะการผลิตความรู้ที่อาศัยการแบ่งตะรุเตาออกเป็นส่วน ๆ เพื่อให้

รูปลักษณะทางกายภาพของตะรุเตาเป็นที่รับรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้นในสายตาของรัฐ เมื่อต้องบรรยายถึงภูมิประเทศและทำเลของตะรุเตา ทวนอธิบายนวเกาะตะรุเตา เป็นเกาะใหญ่เกาะหนึ่ง อยู่ห่างจากฝั่งทะเลของจังหวัดสตูลประมาณ 30 กิโลเมตร มีเกาะอื่นที่ใกล้เคียง ทางทิศตะวันตก ห่างออกไปประมาณ 30 กิโลเมตร คือ เกาะอาดัง และเกาะราวี ทางทิศใต้ ห่างไปประมาณ 8 กิโลเมตร คือ เกาะลังกาอี (ของอังกฤษ) และภูมิประเทศของเกาะตะรุเตาแทบทั้งเกาะเป็นเขาชันชันกันอยู่ หลายลูก พื้นที่ระหว่างภูเขาสันนิษฐานว่าอาจเป็นที่ราบพอที่จะทำนาปลูกข้าวหรือ พืชไร่ได้หลายพันไร่ ภูเขาเป็นภูเขาหินปนดิน หินที่มีอยู่ คือ หินทราย (sand stone) (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936) รายงานดังกล่าวนอกจากจะเป็นการแจ้งพิภพของตะรุเตาในทางภูมิศาสตร์แล้ว รายงานฉบับนี้ ยังทำให้สามารถจินตนาการภาพของเกาะตะรุเตาได้ว่ามีรูปลักษณะโดยรวมเป็นเช่นไร

หลังจากอธิบายนวเกาะของตะรุเตา ต่อมาทวนได้จำแนกดินในตะรุเตา ออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ (1) ดินทรายปนกรวดตามชายหาด (2) ดินร่วนทรายหยาบ ปนกรวดตามฝั่งลำธาร (3) ดินร่วนทรายละเอียดตามควนและเชิงเขา (4) ดินร่วนเหนียว และหินก้อนใหญ่บนลาดเขา (5) ดินร่วนเหนียวในพื้นที่ราบ จากนั้น ทวนได้อธิบายว่า ลมฟ้าอากาศของตะรุเตานั้นไม่แตกต่างจากสตูล มีฝนตกหนักในฤดูมรสุม และในช่วงเวลาอื่นของปีมีอากาศโปร่งสบาย (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936) เมื่อแบ่งตะรุเตาออกเป็นส่วนๆ เพื่อแยกแยะการทำควมเข้าใจ ทวนได้เสนอแนวทางการจัดการทรัพยากรของตะรุเตา ให้มีประสิทธิภาพ เริ่มต้นด้วย คำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะปลูก ความว่า

1. ดินทรายปนกรวดตามชายหาดควรปลูกมะพร้าว
2. ดินร่วนทรายหยาบปนกรวดตามฝั่งลำธารไม่เหมาะแก่การปลูกพืชน้ำจะทิ้งไว้ ปล่อยให้ต้นไม้ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเพื่อปกคลุมลำธาร
3. ดินร่วนทรายละเอียดตามควนและเชิงเขา เหมาะสำหรับการปลูกกล้วย หมาก ยางพารา ผลไม้ และพืชไร่บางชนิดเช่น มันสำปะหลัง หรือสับปะรด การใช้พื้นที่ชนิดนี้ในการเพาะปลูกต้องคอยระวังการชะของดิน (ก) ถางป่าเป็นช่อง เฉพาะที่ ๆ จะทำแถวปลูกพืช (ข) แถวปลูกพืชต้องทำ ขวางลาดของควน (ค) ปลูกพืชคลุม
4. ดินร่วนเหนียวและหินก้อนใหญ่ใหญ่บนลาดเขา เหมาะสำหรับยางพารา และผลไม้ แต่ค่อนข้างจะลำบากที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์และอันตรายของการชะมีมากที่สุด วิธีป้องกันทำคล้ายกับที่กล่าวไว้ในข้อ 3 และถ้าจำเป็นก็ต้องทำคันกระได (terrace)

5. ดินร่วนเหนียวในพื้นที่ราบ เหมาะสำหรับพืชไร่และการทำนาถ้ามีน้ำพอ อันตรายที่น่าจะเกิดขึ้นแก่พื้นที่ปลูกมีที่สำคัญ คือ จากหนูป่า ซึ่งทราบว่ามีอยู่ชุกชุมทางป้องกัน คือ การล้อมรั้ว (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936)

ในส่วนต่อมา คือ คำแนะนำในการเลี้ยงสัตว์ นายทวนเสนอแนะว่าพื้นที่ของตระกูลเตาน่าจะสามารถเลี้ยงเบ็ด ไก่ สุกร แพะ และโค ในส่วนอาหารของเบ็ด ไก่ สุกร สามารถเลี้ยงด้วยหอย และปลาเล็กปลาน้อยซึ่งหาได้ง่ายตามชายฝั่ง ในส่วนการเลี้ยงโคควรปลูกหญ้าไว้เพื่อป้องกันปัญหาหญ้าอาจขาดมือในฤดูแล้ง และปิดด้วยบทสรุปว่า ภูมิประเทศของเกาะตระกูลเตาเหมาะสำหรับการเกษตรการกสิกรรม... พืชชนิดที่ควรปลูกเป็นลำเป็นสันควรเป็นชนิดยืนต้น เช่นยางพารา ผลไม้ หมาก และมะพร้าว...การเลี้ยงสัตว์ เฉพาะเบ็ดไก่สุกรและแพะ เชื่อว่าคงทำได้ผลดี (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936)

หากสังเกตรายนามของสิ่งมีชีวิต อาทิ โค เบ็ด ไก่ และพืชพรรณที่เสนอให้ปลูกกับดินชนิดต่าง ๆ ได้แก่ มะพร้าว ข้าว หมาก ยางพารา มันสำปะหลัง และกล้วย จะเห็นได้ว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพืชและสัตว์เศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวแทบทั้งสิ้น ขณะเดียวกันสัตว์และพืชส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ในธรรมชาติของตระกูลเตา (ยกเว้นมะพร้าว) การเสนอให้นำพืชและสัตว์เศรษฐกิจซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์ต่างถิ่นที่คิดว่าเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตระกูลเตาเข้ามาสะท้อนให้เห็นความต้องการที่จะใช้ศักยภาพของตระกูลเตาให้เกิดประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่าธรรมชาติของตระกูลเตาได้ถูกจับภาพด้วยศาสตร์การเกษตรสมัยใหม่ที่สามารถจัดการพื้นที่ของตระกูลเตาให้กลายเป็นพื้นที่การเกษตรที่ปฏิบัติได้จริง

นอกจากมุมมองวิทยาศาสตร์การเกษตรแล้ว ความรู้เกี่ยวกับตระกูลเตายังถูกนำเสนอผ่านมุมมองด้านสาธารณสุขอีกด้วย จาก “บันทึกความเห็นแพทย์ในการสำรวจเกาะตระกูลเตา โดยขุนประเมินวิมลเวช” รายงานฉบับนี้แสดงให้เห็นผลการตรวจสอบโรคภัยไข้เจ็บแก่ราษฎรบนเกาะตระกูลเตา โดยพบว่าผู้คนบนตระกูลเตามีโรคประจำตัว คือ โรคกลากและโรคคุดทะราดในเด็ก แต่ไม่พบผู้ป่วยโรคไข้จับสั่น หรือวัณโรคเลย พยายามหาลูกน้ำและจับยุงก็ไม่พบ ดังนั้นขุนประเมินวิมลเวชจึงสรุปว่า ราษฎรที่อาศัยอยู่บนเกาะตระกูลเตาแข็งแรงและมีสุขภาพดี ในส่วนการแพทย์และสาธารณสุขจึงมีความเห็นว่าเหมาะที่จะตั้งเป็นสถานที่กักกันบุคคลไม่เช็ดหลาบอย่างยิ่ง (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936) และแม้ว่า จะไม่พบไข้จับสั่น แต่ขุนประเมินวิมลเวชก็ยังคงมีความกังวลว่าห่างขึ้นไปบนเกาะ

เป็นป่าทึบและมีลำธารน้ำไหลมากแห่ง ต่อไปเมื่อมาถางป่าเพื่อตั้งเป็นนิคมฯ ลำธารบนเกาะตะรุเตาอาจเป็นที่เพาะพันธุ์ยุงก้นปล่องชนิดนำเชื้อไข้จับสั่นเหมือนกับที่ได้เคยพบมาแล้วทางยะลา จึงนำมาสู่คำแนะนำในการเตรียมการด้านสาธารณสุขโดยเน้นไปที่ไข้จับสั่นเป็นพิเศษ ดังนี้

1. ควรตรวจโลหิตบุคคลที่จะไปอยู่ที่นั่นทุกคนให้ปราศจากเชื้อไข้จับสั่นเสียก่อนจึงให้ไปอยู่ ถ้ายังมีกิริยาเสียให้หายก่อน

2. อย่านำทำลายปลาหัวตะกั่วและปลาเข็ม (ลายเสือ) ที่พบอยู่มากตามลำธารเหล่านั้น เพื่อจะได้เอาไว้กินลูกน้ำ

3. การค้าขายของเกาะนี้ติดต่อกับปีนังอยู่เสมอ จึงควรให้ผู้ไปอยู่ได้รับการปลูกฝีเสียก่อนทุกคนเพราะ ทางเขตต์พม่าอินเดีย ที่มีเรือไปมากับปีนังเสมอ มีไข้ทรพิษระบาดตลอดปี อาจติดต่อกันมาถึงได้

4. ควรให้แพทย์ตรวจบุคคลที่จะส่งไปอยู่ โดยเฉพาะวัณโรคสำคัญมาก เพราะอากาศทะเลย่อมเป็นศัตรูกับวัณโรค (The director-general of the department of corrections..., 1935-1936)

รายงานชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทของการสาธารณสุขกับกิจการของราชทัณฑ์ ดังที่เคยกล่าวไปตอนต้นแล้วว่าการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างกรมสาธารณสุขกับกรมราชทัณฑ์เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากกิจการราชทัณฑ์ในสมัยคณะราษฎรไม่ได้เป็นเพียงทัณฑสถานจองจำผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานฟื้นฟูผู้ได้รับโทษให้สามารถกลับเป็นพลเมืองดีมีสัมมาอาชีพ ด้วยการจัดตั้งกองผลประโยชน์ขึ้น หน่วยงานดังกล่าวได้สนับสนุนให้นักโทษในทุก ๆ เรือนจำประกอบกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ เช่น หัตถกรรม การเกษตร การป่าไม้ เพื่อที่จะได้นำผลกำไรจากกิจการดังกล่าวมาหล่อเลี้ยงจนเจือเรือนจำนั้น ๆ และรวมไปถึงเป็นรายได้ตอบแทนแก่นักโทษอีกด้วย (Department of Corrections, 1936, pp. 10-11) ดังนั้นในแง่หนึ่งนักโทษในเรือนจำของราชทัณฑ์จึงไม่ใช่แค่พลเมืองที่ต้องดัดสันดานแต่คือ แรงงานที่สามารถใช้งานให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ และเพื่อให้แรงงานสามารถทำงานได้เต็มประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องให้ร่างกายของพวกเขาแข็งแรงสมบูรณ์พร้อมแก่การทำงานอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้การดูแลด้านสุขอนามัยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ละเว้นไม่ได้ โดยเฉพาะกับนิคมฝึกอาชีพที่กำลังสำรวจและจะจัดตั้งขึ้นนี้

จะเห็นได้ว่ามุมมองของขุนประเมินวิมลเวชไม่แตกต่างจากมุมมองของนายทวนมากนัก โดยเฉพาะการมองธรรมชาติตะรุเตาแบบแยกส่วน และการใช้งานธรรมชาติส่วนต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เห็นได้จากคำแนะนำเรื่องปลาหัวตะกั่ว

และปลาชี่ม (ลายเสือ) แม้กระทั่งสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ในลำธารอย่างปลาหัวตะกั่วและปลาชี่มลายเสือก็สามารถสร้างประโยชน์แก่มนุษย์ได้

จากการอ่านรายงานการสำรวจอะรูเตาทั้ง 2 ฉบับ ได้แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของอะรูเตาได้ถูกสายตาของนักสำรวจแบ่งออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ เพื่อพิจารณาพร้อมทั้งประเมินคุณค่าพื้นดินของอะรูเตาถูกจำแนกออกเป็นชนิดต่าง ๆ พร้อมกับคำแนะนำว่าควรจะทำกิจกรรมแบบใดบนดินชนิดต่าง ๆ จึงจะได้ผลผลิตที่ออกมาหรือแม้กระทั่งสิ่งมีชีวิตที่เล็กที่สุดในลำธาร อย่างปลาหัวตะกั่วและปลาชี่มก็มีหน้าที่ป้องกันต้นตอของโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งอาจทำร้ายคนในนิคมฯ ในอนาคตได้ ดังนั้นการสำรวจเกาะอะรูเตาในครั้งนี้จึงเป็นไปเพื่อประเมินคุณค่าว่าอะรูเตาเหมาะแก่การเป็นที่ตั้งของนิคมในพื้นที่ใหม่ของกรมราชทัณฑ์หรือไม่ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือธรรมชาติของอะรูเตาสามารถถูกจัดการและถูกควบคุมให้เป็นประโยชน์แก่กรมราชทัณฑ์ได้หรือไม่

2. การบุกเบิกเกาะอะรูเตา

ในขณะที่การสำรวจ คือ การพิจารณาและประเมินคุณค่าว่าธรรมชาติของเกาะอะรูเตานั้นเหมาะแก่การตั้งเป็นนิคมฯ หรือไม่ การบุกเบิก คือ การเตรียมและปรับแต่งรูปลักษณ์ของอะรูเตาให้พร้อมเป็นนิคมฝักอาซิฟ การบุกเบิกครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่ต่าง ๆ ของอะรูเตา ผืนป่าถูกตัดผ่าด้วยถนนและแบ่งซอยออกเป็นสวน ๆ บ้างกลายเป็นโรงเลื่อย บ้างก็กลายเป็นที่อยู่อาศัย ต้นไม้ถูกแปรรูปไปเป็นบ้านเรือนและสถานที่ราชการ ที่ราบบางส่วนกลายเป็นแปลงผักและดอกเลียงสัตว์ หาดทรายและชายฝั่งถูกแปลงเป็นสถานีการประมงและสวนมะพร้าว ในส่วนนี้จึงเป็นการนำแนวคิด “กิจทัศน์”³ มาอธิบายกระบวนการบุกเบิกเกาะอะรูเตา

“กิจทัศน์” (workscape) เป็นแนวคิดของโทมัส แอนดรูวส์ (Thomas G. Andrews) ที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ธรรมชาติกับคนงานในเมืองในโคโลราโด โดยมองว่าการทำงานมนุษย์ได้ปรับภูมิทัศน์ของธรรมชาติไปตามเนื้อหาของตน รูปลักษณ์ธรรมชาติที่ถูกผันแปรไปดังกล่าวกลับมาเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานของมนุษย์ให้ควบคู่ไปกับมันอีกทางหนึ่งด้วย ยกตัวอย่างเช่นกรณีศึกษาอุโมงค์เหมืองในโคโลราโดที่แปรเปลี่ยนรูปร่างไปตามแรงขุดเจาะของคนงานทำให้คนงานเหมืองต้องปรับวิธีทำงานให้เข้ากับทิวทัศน์ที่บิดเบี้ยวจากแรงกระแทกดังกล่าว ดังนั้นยิ่งขุดเจาะยิ่งเปลี่ยนรูปร่างของอุโมงค์ ยิ่งอุโมงค์เปลี่ยนรูปร่างมากเท่าไร วิธีการทำงานของพวกเขาก็ปรับเปลี่ยนไปตามรูปร่างของอุโมงค์เท่านั้น (Andrews, 2010, pp. 135–140)

³ กิจ (งานที่ต้องทำ) + ทัศน์ (เห็น, สิ่งที่แสดง)

การนำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ตะรุเตาจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างโลกธรรมชาติของตะรุเตากับการทำงานอย่างหนักของคณะบุกเบิก

ใน พ.ศ.2480 กรมราชทัณฑ์ได้ส่งคณะบุกเบิกเพื่อไปยังเกาะตะรุเตาเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเป็นนิคมฝึกอาชีพ คณะบุกเบิกนำโดยหลวงพิธานทัตททัย พร้อมกับนักโทษจำนวนหนึ่ง ผลงานแรกของหลวงพิธานฯ ในการเปลี่ยนตะรุเตาให้กลายเป็นนครกักกัน คือการตัดถนนผ่าผืนป่าจากอ่าวตะโลละอู่ดั่งไปยังอ่าวตะโลละวาว ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร หลวงพิธานฯ ได้เดินหน้าผ่าผืนป่าและเปลี่ยนพื้นที่ที่เห็นว่าเหมาะสม พื้นที่เพาะปลูกพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่บริหารงาน เหล่านี้ตั้งเป็นหน่วยย่อย แบ่งออกเป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนจะมีเจ้าหน้าที่และนักโทษจำนวนหนึ่งประจำอยู่ โดยนักโทษกลุ่มดังกล่าวมีหน้าที่ในการแผ้วถางเปิดป่าริมทางเปลี่ยนพื้นที่โล่งเตียนให้เป็นแปลงเกษตร หรือคอกเลี้ยงสัตว์ ต้นไม้ใหญ่ที่ได้จากการเปิดป่าจะนำไปแปรรูปเพื่อสร้างที่พักและอาคารสำนักงาน ตอนใดที่เห็นว่าเหมาะสมจะใช้เป็นแหล่งเกษตรถาวรได้เตรียมการไว้อย่างดีเช่นหน่วยงานหลัก กิโลเมตรที่ 6 เป็นหน่วยผลิตพืชผลและสัตว์เลี้ยง ตลอดจนไม้แปรรูปส่งหน่วยงานใหญ่ที่อ่าวตะโลละวาว (Ayuwatthana, 1979, pp. 95–96)

และแล้วหลังจากการทำงานอย่างหนัก นครกักกันเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง อาคารที่ทำการนิคมฯ เรือนขัง ตลอดจนบ้านพักเจ้าพนักงานบนอ่าวตะโลละอู่ดั่ง เหล่านี้ได้เสร็จสมบูรณ์ ควบคู่ไปกับการตัดถนนจากอ่าวตะอู่ดั่งไปยังอ่าวตะโลละวาว หลังการบุกเบิกเสร็จสิ้นหลวงพิธานฯ ได้รายงานผลไปยังกรมราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์จึงได้ส่งนักโทษชุดแรกซึ่งรวบรวมนมาจากเรือนจำต่าง ๆ จำนวน 500 คน (Ayuwatthana, 1979, pp. 94–96) พร้อม ๆ กับการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์หวงห้ามที่ดินบนเกาะตะรุเตา และตั้งเป็นนิคมฝึกอาชีพตะรุเตาอย่างเป็นทางการ (Royal Decree determining prohibited areas of Land on Islands in Tambon Yara Tod, Mueang district, Satun province, 1939)

จากที่กล่าวทั้งหมดข้างต้นจะเห็นว่าคณะบุกเบิกได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่ต่าง ๆ ของตะรุเตาพร้อมทั้งแบ่งซอยออกเป็นช่วง ๆ ผืนป่าถูกแผ้วถาง กลายเป็นโรงเลื่อย ต้นไม้ถูกแปรรูปไปเป็นบ้านเรือนและสถานี่สั่งการ ที่ราบบางส่วนกลายเป็นแปลงปลูกผักและคอกเลี้ยงสัตว์ บ้างกลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัย บริเวณอ่าวและชายฝั่งถูกแปลงเป็นสถานี่การประมง เหมือนดังว่าภูมิทัศน์ (landscape) ของตะรุเตาได้แปรเปลี่ยนเป็นกิจทัศน์ (workscape) คณะบุกเบิกอันประกอบไปด้วยหลวงพิธานฯ และนักโทษ ทุก ๆ คน ได้ลงแรงปรับโฉมให้ตะรุเตากลายเป็นนิคมฝึกอาชีพ แต่ในขณะเดียวกันนิคมฝึกอาชีพตะรุเตา

ที่เกิดขึ้น หยาดเหงื่อแรงกายของนักโทษ ทุกผืนป่าที่แผ้วถาง ทุกแปลงดินที่กลายเป็นสวนผัก ได้กลับมาเป็นสถานที่ฝักอาซิฟที่นักโทษต้องเข้าไปปฏิบัติงาน ทุกอาคารและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นได้กลับกลายมาเป็นแดนกักกันของเหล่านักโทษเสียเอง พร้อม ๆ กับเป็นบ้านหลังใหม่ของเจ้าพนักงานในเวลาต่อมา

นิคมฝักอาซิฟ: การจ้องจำและลงทัณฑ์ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม

ดังที่อธิบายแล้วข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างกรมราชทัณฑ์กับธรรมชาติของตะรุเตาเริ่มขึ้นตั้งแต่การสำรวจที่แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ธรรมชาติของกรมราชทัณฑ์ จนถึงการบุกเบิกที่กรมราชทัณฑ์ได้เปลี่ยนตะรุเตาให้เป็นพื้นที่ทำงานหรือ “กิจทัศน์” แต่สิ่งที่ยังขาดไป คือ การตอบคำถามที่ว่าธรรมชาติของตะรุเตามีบทบาทใดในกระบวนการจ้องจำและลงทัณฑ์บนนิคมแห่งนี้ ดังนั้นในส่วนต่อไปนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจ้องจำและลงทัณฑ์กับสิ่งแวดล้อมของตะรุเตา⁴

1. การจ้องจำด้วยธรรมชาติ

เรือนจำภาคที่เรามุ่งหมายจะตั้งนั้น เราตั้งใจจะเปิดบ้านเมืองเราออกไป...เราคิดว่าเราจะไปตั้งถิ่นฐานของเราอยู่ใหม่ ถ้าหากว่านักโทษในดินแดนใหม่ ในเรือนจำภาคก็ดี ในทัณฑนิคมก็ดี ถ้าตั้งเนื้อตั้งตัวได้แล้ว เราก็มีหวังว่าพวกนั้นจะกลับตัวเป็นพลเมืองดีได้

(The House of Representatives, 1937, p. 1493)

ข้อความดังกล่าวถูกกล่าวขึ้นในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 23 วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2480 โดยหลวงเชวงศักดิ์สงครามเพื่อตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับโครงการทัณฑนิคมที่กรมราชทัณฑ์กำลังจะจัดทำขึ้น ทัณฑนิคมและนิคมฝักอาซิฟเหล่านี้คือ เรือนจำรูปแบบพิเศษที่กรมราชทัณฑ์ในสมัยรัฐบาลคณะราษฎรได้จัดตั้งขึ้น ทัณฑนิคม (Penal Colony) คือ เรือนจำรูปแบบพิเศษที่อยู่ในพื้นที่ว่างเปล่า

⁴ จะเห็นได้ว่าการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในภาษาไทยนั้นคือ “สิ่งแวดล้อม” และ “ธรรมชาติ” ซึ่งเป็นความตั้งใจของผู้วิจัยที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกัน โดยในกรณีตะรุเตาธรรมชาติมีนัยอธิบายถึงทรัพยากรที่ตะรุเตามีอยู่เดิม และไม่ถูกหรือไม้อาจปรับเปลี่ยนได้ เช่น ภูเขา มรสุม ทะเล ในขณะที่ “สิ่งแวดล้อม” มีนัยถึงทุกสิ่งที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นธรรมชาติดั้งเดิมหรือธรรมชาติที่ถูกนำเข้ามา เช่น พืชเศรษฐกิจและสิ่งมีชีวิตต่างถิ่น

และท่าंगไกล เช่น อำเภอธารโต จังหวัดยะลา มีเป้าประสงค์ คือ การนำนักโทษ มาทดลองการใช้ชีวิตแบบสุจริตชน มีการฝึกวิชาชีพและอบรมศีลธรรมจรรยาให้แก่ นักโทษเหล่านั้นอีกด้วย นักโทษที่ถูกส่งมายังทัณฑนิคมจะถูกคัดสรรจากกรมราชทัณฑ์ มีคุณสมบัติคือ เป็นนักโทษที่ต้องโทษสถานเบา มีโทษจำคุกไม่เกิน 5-6 ปี มีพฤติกรรมดี มีความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการทัณฑนิคม และสามารถนำครอบครัวไปอาศัย อยู่ด้วยได้ นอกจากนี้ลำดับขั้นของการพัฒนาทัณฑนิคมโดยเริ่มต้นจากการเป็นเรือนจำ ชั่วคราวและพัฒนาต่อมาเป็นเรือนจำภาค และในขั้นสุดท้ายเรือนจำภาคจะถูกยก สถานะเป็นทัณฑนิคม (Thepsongkraow, 2020, pp. 210-215) ซึ่งทัณฑนิคมจะมี ลักษณะเป็นเหมือนชุมชนทั่วไป บ้านของผู้ต้องขังจะถูกปลูกรวมกัน มีโรงเรียน สถานพยาบาล และที่ทำการนิคม นอกเหนือจากจุดประสงค์ในการให้นักโทษได้ฝึก วิชาชีพแล้วนั้น ทัณฑนิคมยังมีจุดประสงค์ให้ผู้ต้องขังมีที่ดินทำกินเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ด้วย นักโทษจะมีสิทธิในที่ดินดังกล่าวไปตลอดชีวิต และสามารถส่งต่อไปยังลูกหลาน ได้อีกด้วย (Surakiat, 2015, p. 342)

ในส่วนของนิคมฝึกอาชีพ (Vocational Settlement) จะมีลักษณะการดำเนินงาน และเป้าประสงค์คล้ายคลึงกับทัณฑนิคม เพียงแต่จะมีความแตกต่างในเรื่องประเภท ของนักโทษที่จะถูกส่งไปยังนิคม โดยนักโทษที่จะถูกส่งไปยังนิคมฝึกอาชีพคือ นักโทษ ที่เคยต้องโทษมาแล้วหลายครั้ง คนกลุ่มนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่กรมราชทัณฑ์ในขณะนั้น ต้องพบเจอจากบันทึกขอตั้งตำแหน่งเพิ่มในกรมราชทัณฑ์ที่เขียนขึ้นใน พ.ศ.2479 โดยนายบรรยง มกรกริรมย์ ได้ชี้แจงปัญหาของนักโทษที่พ้นโทษไปแล้วว่า “ได้ย้อนกลับมาอ้อนวอนผู้คุมพัศดี ขออาศัยชายคาเรือนเป็นที่พำนัก ขอรับใช้งาน ทุกอย่างไม่รังเกียจ ผู้โชคร้ายเหล่านี้ไม่ได้ขออะไรยิ่งไปกว่าชายคาเรือนพอกันฟ้าฝน ข้างกับน้ำปลาพอได้ประทังชีวิต ส่วนงานที่จะใช้นั้นยอมรับทำโดยไม่เสือก” ขณะเดียวกันบันทึกดังกล่าวยังแสดงสถิติผู้ต้องขังโดยชี้ให้เห็นว่า “จากสถิติปรากฏว่า ในเดือนสิงหาคม 2475 ได้ปล่อยตัวไปทั้งหมดโดยพระราชกำหนดพระราชทาน อกภัยโทษ 2625 คน ครั้นในเดือนตุลาคม 2478 คนเหล่านี้ตกมาอยู่ในความควบคุม อีก 1048 คนแลในเดือนกันยายน 2479 ปรากฏว่าเพิ่มขึ้นเป็น 1410 คน...อีกทั้ง ยังพบว่าเป็นคนในจำคุกพวกที่เคยต้องโทษหลายครั้งถึง 1403 คน” ด้วยเหตุนี้ กรมราชทัณฑ์จึงริเริ่มโครงการสงเคราะห์นักโทษเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว (Proposing the creation of a new position in the Department of Correction, 1937)

นิคมฝักอาซิฟจึงถูกตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาผู้ต้องโทษหลายครั้งและคนที่เคยถูกส่งไปตามหัวเมืองจากพระราชบัญญัติตัดสินคนจรจัด โดยนำคนเหล่านี้มา “กักกัน” ในพื้นที่ของนิคม การกักกันดังกล่าวมีนัยแฝงถึงรูปแบบการจองจำและลงทัณฑ์แบบใหม่ หากดูความในพระราชบัญญัติกักกันผู้มีสันดานโจรผู้ร้าย พ.ศ.2479 มาตราที่ 5 ระบุว่า

มาตรา 5 “กักกัน” คือ การเอาตัวไปควบคุมไว้ในเขตซึ่งรัฐมนตรีกำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติเพื่อป้องกันการกระทำผิดอันเกิดจากลักษณะของผู้มีสันดานเป็นผู้ร้าย โดยการกักกันตัวไว้ทำการอบรมฝึกฝนให้เป็นพลเมืองดีมีสัมมาชีพ และให้ถือเป็นโทษอาญาสถานหนึ่งซึ่งศาลจะพึงลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้แก่ผู้มีสันดานเป็นผู้ร้าย เพิ่มขึ้นเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก จากโทษอาญาอันผู้มีสันดานเป็นผู้ร้ายจะต้องรับสำหรับเหตุร้ายที่กระทำไป (Act on the Detention of Persons with Criminal Habits, B.E.2479, 1937, pp. 200–201)

จากมาตราข้างต้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการกักกันเป็นโทษอาญาสถานหนึ่งที่แยกออกจากโทษจำคุก ดังนั้นการกักกันถือเป็นการจองจำรูปแบบหนึ่งที่ใช้ได้เฉพาะแก่นิคมฝักอาซิฟเท่านั้น เนื่องจากว่านิคมฝักอาซิฟ คือ โครงการที่มอบโอกาสใหม่ให้แก่นักโทษ หากโครงการดำเนินการสำเร็จพวกเขาจะได้ตั้งตัวบนพื้นดินแห่งใหม่เหมือนดังคำที่หลวงเชวงศักดิ์กล่าวไว้ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรตอนต้น ดังนั้นในระหว่างที่โครงการ “ดำเนินการ” อยู่ พวกเขาจะยังคงมีสถานะเป็นนักโทษ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการจองจำแต่จะต้องเป็นการจองจำที่ให้ “พื้นที่” และให้ “อิสระ” แก่นักโทษระดับหนึ่ง เพราะพื้นที่ตรงนี้ในอนาคตอาจกลายเป็นบ้านเมืองเป็นชีวิตใหม่ของนักโทษเหล่านี้ได้ ซึ่งรูปแบบการจองจำดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับธรรมชาติของตะรุเตาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากตะรุเตาตั้งอยู่ในทะเลลึก ห่างไกลกับหมู่เกาะต่าง ๆ การเดินทางไปแผ่นดินก็ยากลำบาก เพราะมีมรสุมรุนแรงเป็นประจำ (Ayuwatthana, 1979, p. 79) ซึ่งความมั่นใจว่าธรรมชาติดังกล่าวจะป้องกันไม่ให้นักโทษหลบหนีนั้นเห็นได้จากบันทึกความทรงจำของเจิม จิตประณีต อดีตผู้คุมนิคมฝักอาซิฟตะรุเตาว่า “ในตะรุเตานักโทษชั้นดี ดีมาก หรือชั้นเยี่ยม... จะได้รับสิทธิให้สร้างกระท่อมอยู่ได้ในบริเวณหน่วยตาโละวาว...การที่นิคมปล่อยให้ นักโทษกักกันชั้นดีหรือที่มีความประพฤติดีอยู่กระจัดกระจายตามที่ต่าง ๆ นั้น เพราะทางนิคมไม่มีกำแพงขังนักโทษเหมือนกับเรือนจำทั่ว ๆ ไป นิคมฝักอาซิฟตะรุเตาใช้ทะเลรอบเกาะเป็นกำแพงธรรมชาติ ซึ่งเจ้าพนักงานมีความมั่นใจว่านักโทษกักกัน จะหลบหนีไปได้ยากมาก (Chitpranit, 2014, p. 52) ด้วยเหตุนี้เองธรรมชาติของตะรุเตาจึงได้กลายมาเป็นหนึ่งในผู้คุมที่คอยป้องกันไม่ให้นักโทษได้หลบหนี

นอกจากการจองจำด้วยการกักกันแล้วนั้น ในมาตราที่ 5 ยังกล่าวถึง “การอบรมฝึกฝนให้เป็นพลเมืองดีมีสัมมาชีพ” การฝึกอาชีพแก่นักโทษ เกิดขึ้นจากที่กรมราชทัณฑ์ได้เล็งเห็นแล้วว่าการลงโทษด้วยการคุมขังแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจแก้ไขปัญหาคือ การปลูกฝังวิชาชีพจึงเป็นทางออกของการแก้ปัญหานี้ เพราะ “เล็งเห็นว่า มนุษย์มีความสามารถไม่เท่ากันเมื่อบ้านเมืองคับขันการแข่งขันหากินก็ตึงเครียดเข้า ผู้ห้อยลงในความสามารถนี้ จะต้องหลบไปหาอาชีพที่ไม่ชอบธรรม แลดังนั้น ถึงปล่อยตัวไปก็จะกลับมาสู่เรือนจำอีก การช่วยเหลือให้มีทางยังชีพจึงได้เริ่มต้น” (Proposing the creation of a new position..., 1937) ดังนั้นการฝึกอาชีพ คือ การลงโทษด้วย “การฟื้นฟู” ผู้กระทำความผิด การมอบความรู้วิชาชีพได้ให้โอกาสแก่นักโทษได้เริ่มชีวิตใหม่ในฐานะพลเมืองดีของสังคม ซึ่งธรรมชาติของตะรุเตาได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการลงโทษดังกล่าวนี้ พื้นที่หลายส่วนในตะรุเตา กลายเป็นสถานฝึกอาชีพเพื่อให้นักโทษได้อบรมวิชาและทำงานเลี้ยงชีพไปในตัว

2. ลงโทษด้วยสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวไปตอนต้นจะเห็นได้ว่าการลงโทษของตะรุเตา คือ การบังคับใช้แรงงานและการอบรมวิชาชีพผ่านโครงการฝึกอาชีพต่าง ๆ ในส่วนนี้จะเป็นการนำแนวคิด “ทัศนนิเวศ (carceral ecology)” ของไรอัน เอ็ดเวิร์ด (Ryan C. Adward) มาวิเคราะห์การลงโทษในตะรุเตา “ทัศนนิเวศ” คือแนวคิดที่เสนอว่ากระบวนการจองจำและลงโทษในเรือนจำแบบเปิด ได้สร้างระบบนิเวศใหม่ขึ้นในเรือนจำและพื้นที่รายรอบ ซึ่งระบบนิเวศดังกล่าวจะกลับมาสสนับสนุนการลงโทษ และฟื้นฟูในอีกคราวหนึ่ง (Edwards, 2021, p. 12)

ภายหลังการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดินบนเกาะตะรุเตานิคมฝึกอาชีพตะรุเตาจึงได้เปิดทำการ โดยมีหลวงพิธานฯ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการนิคมคนแรก (พ.ศ.2480-2482) และเริ่มต้นดำเนินโครงการฝึกอาชีพ โดยโครงการแรกในสมัยหลวงพิธานฯ คือ โครงการกสิกรรม มีผู้รับผิดชอบคือ นายบุญหนู สุวรรณานนท์ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าและนายจวน จันทมณี เป็นผู้ช่วย หน่วยงานนี้มีหน้าที่เพาะปลูกพืชผักผลไม้และเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ประกอบอาหารสำหรับเลี้ยงดูนักโทษ โครงการนี้ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง ใช้นักโทษจำนวนมาก พืชผักที่ปลูกมีหลายชนิด เช่น ถั่ว บวบ มันเทศ แตงโม มะเขือ เผือก โดยทางกรมราชทัณฑ์เป็นผู้จัดส่งเมล็ดพันธุ์มาให้ สำหรับพื้นที่ที่ปลูกจะอยู่บริเวณที่ราบสองข้างถนน ประมาณ 200-300 ไร่ โดยปลูกมากที่สุดที่หน่วยกิโลเมตรที่ 7 ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของการเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีการทำสวนมะพร้าวและสวนยางพาราขนาดใหญ่อีกด้วย

รวมไปถึงเลี้ยงเปิดและห่านอีกด้วย โดยจะเลี้ยงที่อ่าวตะโลละอั้งซึ่งเป็นที่ราบบริเวณหน่วยประมงคลองกระหมาด อาหารที่นำมาเลี้ยงเปิดและห่าน คือ ปลาเล็ก ๆ ที่จับได้จากบริเวณรอบชายฝั่งของนิคมฯ (Chitpranit, 2014, p. 54)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่ถูกปลูก สัตว์ทุกตัวที่ถูกเลี้ยงเพื่อนำมาเป็นอาหารเลี้ยงปากท้องของผู้คนในนิคมฯ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่มีการบริโภคต่อกันจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของห่วงโซ่อาหาร ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าโครงการกสิกรรมได้สร้างห่วงโซ่อาหารขึ้นมาใหม่บนเกาะตะรุเตา ขณะเดียวกันเรายังเห็นว่าเมล็ดพันธุ์ที่ถูกส่งมาจากกรมราชทัณฑ์หรือสัตว์ที่ถูกนำเข้ามาอย่างเปิดและห่านได้สัมพันธ์กับธรรมชาติดั้งเดิมของตะรุเตาอย่างไร เช่น พืชพรรณถูกปลูกบนดินของตะรุเตาและเปิดที่ถูกเลี้ยงโดยปลาที่หาได้จากบริเวณรอบ ๆ

หลังจากหลวงพิธานฯ ย้ายออกจากไป ขุนอภิพัฒน์สุรทัณฑ์ (เนื่อง มาศะวิศุทธิ์) ได้ย้ายเข้าดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการนิคมคนที่สองและคนสุดท้าย โดยดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ.2482-2489 โครงการฝักอาชีพในสมัยขุนอภิพัฒน์สุรทัณฑ์เป็นผู้อำนวยการนิคมโครงการแรก คือ โครงการทำประมง โครงการนี้เริ่มต้นโดยมีการทำโปะน้ำลึกและต่อเรือลากอวนขึ้นหลายลำ โดยกรมราชทัณฑ์ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อมาดูแลทางด้านนี้โดยเฉพาะ ขณะเดียวกันได้มีการจ้างเจ้าหน้าที่ทางการประมงจากจังหวัดเพชรบุรีคือ นายเอิบ จงอ่อน และนายอบ จิตต์เรือง หน่วยการประมงนี้ตั้งอยู่ที่คลองกระหมาดซึ่งเป็นที่ตั้งกองอำนวยการนิคมในระยะหลัง (Ayuwatthana, 1979, pp. 260-261) ผลประกอบการที่ได้จากการประมงส่วนใหญ่ หากไม่ส่งออกก็จะนำมาเลี้ยงปากท้องของคนในนิคมฯ บางส่วนก็นำมาเป็นอาหารให้แก่เปิดและห่าน (Chitpranit, 2014, p. 54)

จะเห็นได้ว่าโครงการประมงไม่ใช่แค่โครงการเลี้ยงปากท้องเท่านั้น ผลประกอบการบางส่วนยังสามารถนำไปเลี้ยงสัตว์ปีก ซึ่งในท้ายที่สุดจะกลายมาเป็นอาหารให้กับนักโทษและผู้คุม ดังนั้นเราจะเห็น 2 ห่วงโซ่อาหารที่เกิดขึ้นจากโครงการดังกล่าว นั่นคือ ปลาที่ถูกจับได้จะถูกกินโดยมนุษย์ และบางส่วนจะถูกกินโดยเปิดและห่าน และในท้ายที่สุดทั้งเปิดและห่านดังกล่าวจะถูกกินโดยมนุษย์อีกที การกินและถูกกินของเปิดและห่านนี้เองสะท้อนให้เห็นว่าห่วงโซ่อาหารที่เกิดขึ้นได้เรียบง่ายและเชื่อมโยงกันโดยมีมนุษย์เป็นผู้ล่าลำดับสูงสุด โดยความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อาหารต่าง ๆ นี้เองเป็นลักษณะสำคัญของระบบนิเวศ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการทำงานในโครงการฝักอาชีพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนิคมฝักอาชีพได้ก่อให้เกิดระบบนิเวศใหม่ที่เกิดขึ้นในตะรุเตา ซึ่งระบบนิเวศดังกล่าวได้หล่อเลี้ยงให้ชีวิตบนตะรุเตาดำเนินการต่อไปได้

โครงการ 2 โครงการต่อไปนี้จะไม่ได้แสดงให้เห็นถึงห่วงโซ่หรือระบบนิเวศมากนักแต่จะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โครงการแรกคือ โครงการตั้งโรงเลื่อยจักรผลิตไม้แปรรูป โครงการนี้ตั้งใจที่จะเปิดป่าตะรุเตาซึ่งอุดมสมบูรณ์และเปลี่ยนไม้ใหญ่ให้นานาชนิดให้เป็นไม้แปรรูปเพื่อนำมาสร้างเป็นอาคารและบ้านพักในนิคมฯ และยังผลิตเพื่อส่งออกเป็นรายได้ให้แก่นิคมฯ อีกด้วย โรงเลื่อยจักรนี้ตั้งอยู่อ่าวตะโลละวาวใกล้ ๆ กับกองอำนวยการนิคมฯ มีหัวหน้าของโรงเลื่อยคือ นายนิธย์ ชินวงศ์ ครูช่างไม้ที่ถูกส่งมาจากเรือนจำกลางคลองไผ่ การทำงานของโรงเลื่อยไม้จะทำการตัดโค่นต้นไม้ ใช้ล้อเลื่อนลากจูงมายังโรงเลื่อย (Ayuwatthana, 1979, pp. 271-274)

โครงการสุดท้ายคือ โครงการทำนาผลิตข้าวเลี้ยงตนเอง โครงการนี้ขุนอภิพัฒน์สุรทัศน์ คิดค้นขึ้นจากการเล็งเห็นว่าพื้นที่ราบแต่เดิมชาวเกาะที่เคยอาศัยอยู่ก่อนการตั้งนิคมฯ เคยใช้ทำนามาก่อน น่าจะเหมาะแก่การทำนาเพื่อเลี้ยงปากท้องของชาวนิคมนะ จึงได้มีการเสนอต่อกรมราชทัณฑ์เพื่อมีการเปิดพื้นที่ทำนาดังกล่าว โดยได้จัดกำลังนักโทษไปประจำหน่วยงานนี้ถึง 200 คน ใช้กำลังเจ้าพนักงานควบคุมการทำงาน 3 คน นอกจากการแผ้วถางเตรียมพื้นที่ทำนาแล้วยังมีการจัดอุปกรณ์ทำนาอย่างครบครัน อย่างไรก็ตามพื้นที่ดังกล่าวคือ พื้นที่ราบบริเวณอ่าวตาโลละอูดซึ่งตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของเกาะ อยู่คนละทิศทางกับหน่วยใหญ่ที่อ่าวตะโลละวาว ทำให้การเดินทางระหว่างหน่วยงานเป็นไปอย่างยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุมในท้ายที่สุดโครงการดังกล่าวจึงต้องล้มเลิกไป (Ayuwatthana, 1979, pp. 277-279)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการนิคมฯ และแรงงานของนักโทษได้แปรเปลี่ยนธรรมชาติต่าง ๆ ของตะรุเตาไปเป็นโครงการฝึกอาชีพ นอกจากนี้พวกเขายังนำพาพืชพันธุ์ใหม่ ๆ สัตว์ชนิดใหม่ ๆ เข้ามาในพื้นที่ตะรุเตาอีกด้วย สายพันธุ์แปลกตาต่างกล่าวถูกนำเข้ามาเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงปากท้องของนิคมฯ จะเห็นได้ว่าแต่ละโครงการได้สร้างระบบห่วงโซ่อาหารใหม่ขึ้นบนเกาะตะรุเตา อาทิ ข้าวในท้องนาและผักสวนครัว ในแปลงได้กลายเป็นอาหารให้แก่ักโทษและผู้คุม หอยปู ปลาจากโครงการประมงได้กลายเป็นอาหารให้มนุษย์ตะรุเตา และบางส่วนนำไปเลี้ยงเป็ดและไก่ ซึ่งจะกลายมาเป็นอาหารแก่นักโทษและผู้คุมอีกทีหนึ่ง เปรียบดังกับว่าได้เกิดระบบนิเวศใหม่ขึ้นบนเกาะตะรุเตา

อาจกล่าวได้ว่าลักษณะการจัดการความสัมพันธ์เชิงนิเวศข้างต้นแสดงให้เห็นการทำงานแบบ “ทัศนนิเวศ” ของโรอัน เอ็ดเวิร์ด ที่เสนอว่ากระบวนการจองจำและลงทัณฑ์ในเรือนจำแบบเปิดได้สร้างระบบนิเวศใหม่ขึ้นในเรือนจำและพื้นที่

รายรอบ ซึ่งระบบนิเวศดังกล่าวจะกลับมาสนับสนุนการลงทนต์และฟื้นฟูในอีกคราวหนึ่ง อย่างเช่นในอุซัวยา ที่ซึ่งนักโทษได้ปฏิบัติงานในหลายบทบาท อาทิ ช่างไม้ ช่างตีเหล็ก เป็นแรงงานในร้านขนมปัง แรงงานในโรงปั่นไฟ แรงงานสร้างสาธารณูปโภคเช่น รังรถไฟและท่าเรือ และยังเป็นแรงงานในโครงการสาธารณะให้กับเมืองอุซัวยา อีกด้วย กล่าวได้ว่าในทางหนึ่งการใช้แรงงานนักโทษเป็นไปเพื่อตัดนิสัยใจคอของ นักโทษและฝักวิชาชีพเพื่อให้นักโทษสามารถกลับไปเป็นพลเมืองดีของสังคมได้ แต่ในอีกทางหนึ่งการใช้แรงงานนักโทษดังกล่าวได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน เรือนจําและเมืองอุซัวยา (Edwards, 2021, pp. 31–38)

จากการนำแนวคิดทัศนคติมาปรับใช้ศึกษาตะรุเตา บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการลงทนต์ในตะรุเตาบังคับให้นักโทษทำงานในโครงการฝักอาชีพ ผลจากโครงการฝักอาชีพดังกล่าวได้ก่อให้เกิดห่วงโซ่อาหารต่าง ๆ ที่ร้อยเรียง และเชื่อมโยงกันจนกลายเป็นระบบนิเวศใหม่บนตะรุเตา ซึ่งทุกห่วงโซ่อาหารและ ระบบนิเวศใหม่ที่ก่อเกิดกำเนิดขึ้นบนตะรุเตาไม่ได้หล่อเลี้ยงแค่เพียงชีวิตผู้คน บนตะรุเตาเท่านั้น แต่ยังหล่อเลี้ยงกระบวนการจูงจําและลงทนต์อีกด้วย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าทุกความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับนักโทษในตะรุเตานั้นล้วนเป็น ไปเพื่อการจูงจําและลงทนต์นักโทษเสียเอง ในขณะที่นักโทษเป็นผู้ล่าลำดับสูงสุด ในห่วงโซ่อาหารที่ตนเองสร้างขึ้นในตะรุเตา แต่ในห่วงโซ่แห่งอำนาจพวกเขากลับ กลายเป็นสิ่งมีชีวิตลำดับต่ำสุด ที่ทุกการดำรงอยู่และการทำงานหนักของตนเอง ในสถานกักกันแห่งนี้ล้วนเป็นไปเพื่อสนับสนุนกระบวนการจูงจําและลงทนต์ ที่ซึ่ง จะกลับมาลงทนต์และฟื้นฟูพวกเขาเอง

สรุปและอภิปรายผล

บทความนี้แสดงให้เห็นว่าแนวพินิจประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมสามารถเปิดเผย แง่มุมใหม่ ๆ ให้แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ของตะรุเตา การทดลองกลับมาอ่าน รายงานการสำรวจด้วยมุมมองประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมได้ฉายให้เห็นกระบวนการ ผลิตความรู้ของผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายองค์ความรู้ที่ทำให้ธรรมชาติของตะรุเตา กลายเป็นจุดสนใจของรัฐไทย และที่สำคัญที่สุดคือบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการจูงจําและลงทนต์ บทบาทดังกล่าวเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการบุกเบิก ที่เปลี่ยนแปลงและมอบหมายบทบาทให้แก่ธรรมชาติส่วนต่าง ๆ ของตะรุเตา ธรรมชาติบางส่วนแสดงเป็นกรงขังมีชีวิต บางส่วนรับมอบหมายให้เป็นโครงการ ฝักอาชีพ บางส่วนถูกตัดแต่งต่อเติมเป็นที่พักอาศัย

การนำแนวคิดมาวิเคราะห์กระบวนการบุกเบิกได้แสดงให้เห็นว่าภูมิทัศน์ของตระกูลที่ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นกิจทัศน์ ด้วยหยาดเหงื่อแรงกายของนักโทษได้กลับกลายมาเป็นสถานที่ทำงานและสถานคุมขังพวกเขาในเวลาต่อมา และในตอนท้ายการนำทัศนวิเทศมาอธิบายกรณีของตระกูลได้แสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมรวมกันระหว่างบทบาทของธรรมชาติ นโยบายของผู้อำนวยการนิคม และการทำงานของนักโทษ ต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดเป็นระบบนิเวศแห่งการลงทัณฑ์ที่ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนบนตระกูลและกระบวนการจองจำและลงทัณฑ์ไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจองจำและลงทัณฑ์ผ่านประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษานิคมฝักอาชีวะตระกูล พ.ศ.2481-2491” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับทุนอุดหนุนวิจัยและนวัตกรรมจาก สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (National Research Council of Thailand (NRCT) ประจำปีงบประมาณ 2567 สัญญาเลขที่ N41A670718 และ “ทุนการศึกษาแก่นิสิตบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2566” จากมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

References

- Andrews, T. G. (2010). *Killing for coal: America's deadliest labor war*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Athibodi krom ratchathan phrom duai chaonathi krom yotha thetsaban sathanasuk krom kaset lae kan pramong lae chaonathi krom ratchathan pai samruat ko ta ru tao lae truat rueancham phak yala rueancham changwat yala songkhla satun nakhon si thammarat surat thani chumphon prachuap khiri khan phetchaburi ratchaburi samut songkhram lae samut sakhon muea wanthi 11 singhakhom 2479 thueng wanthi 4 kanyayon 2479* (in Thai). [The director-general of the department of corrections, along with officials from the department of public works, public Health, agriculture and fisheries, and department of corrections staff, conducted an inspection tour of Tarutao Island and provincial prisons in Yala, Songkhla, Satun, Nakhon Si Thammarat, Surat Thani, Chumphon, Prachuap Khiri Khan, Phetchaburi, Ratchaburi, Samut Songkhram, and Samut Sakhon from August 11 to September 4, 1936]. (1935–1936). M.TH. 4.7/47. National Archives of Thailand, Bangkok.
- Ayuwatthana, T. (1979). *Muea phom thuk ploi ko tarutao* (in Thai). [When I was sent to Tarutao Island]. Bangkok: Charoenrat kanphim.
- Chiang, C. Y. (2018). *Nature behind barbed wire: An environmental history of the Japanese American incarceration*. New York: Oxford University Press.
- Chitpranit, C. (2014). Khrang nueng nai chiwit ratchakan thi ko tarutao prawat khwam pen ma khong nikhom fuek achip tarutao (2): Saphap khwam pen yu nakthot kakkan (in Thai). [A civil servant's unique experience on Tarutao Island: The evolution of Tarutao vocational settlement (Part 2): The lives of detainees]. *Rusamilae Journal*, 35 (3), 49–54.

- Department of Corrections. (1936). *Khwam kaona krom ratchathan sayam nai rabop prachathippatai* (in Thai). [Progress of the Siamese department of corrections in a democratic regime]. Bangkok: Department of Corrections Printing Press.
- Edwards, R. C. (2021). *A carceral ecology Ushuaia and the history of landscape and punishment in Argentina*. Berkeley: University of California Press.
- Hai nai arun khem sawang ma truat kan kasettakam thi rueancham changwat Chachoengsao* (in Thai). [Assign Mr.Arun Khemsawang to conduct an agricultural inspection at Chachoengsao provincial prison]. (1936–1937). M.TH. 4.7/61. National Archives of Thailand, Bangkok.
- Ko Anumat tang tamnaeng-mhai nai Kromratchathan* (in Thai). [Proposing the creation of a new position in the Department of Corrections]. (1937). M.TH. 4/196. National Archives of Thailand, Bangkok.
- Krom ratchathan kho baep plaen on chak krom yotha thetsaban phuea cha chai pen baep plaen tam rueancham changwat tang* (in Thai). [Department of Corrections requests blueprints from public works for provincial prisons]. (1932–1936). M.TH. 4.6/4. National Archives of Thailand, Bangkok.
- Krom satharanasuk song rai-ngan kan truat kan sukhaphiban changwat trang lae phuket khong nai chan be ke laeng phromthang khwam hen thi cha datplaeng kaekhai sathanthi rueancham* (in Thai). [The Department of Public Health sent a report on the sanitary inspection of Trang and Phuket provinces conducted by Mr. Charles Begelang, along with his suggestions for the improvement of prison facilities]. (1934). M.TH. 4.7/22. National Archives of Thailand, Bangkok.
- McNeill, J. R. (2010). The state of the field of environmental history. *Annual review of environment and resources*, 35, 346–374.
- National Parks of Thailand. (2024, May 30). *Uthayanhaengchat Tarutao* (in Thai). [Tarutao national park]. Retrieved July 15, 2024, from <https://nps.dnp.go.th/parksdetail.php?id=37>

- Phraratchabanyat kakkan phu mi sandan pen phurai phutthasakkarat 2479. (in Thai). [Act on the Detention of Persons with Criminal Habits, B.E.2479]. (1937, April 26). *Royal Thai Government Gazette*. Vol. 54, pp. 158–203.
- Phraratchakritsadika kamnot khet huangham thidin bon ko nai thongthi tambon yaratot amphoe mueang satun changwat satun phutthasakkarat 2482 (in Thai). [Royal Decree determining prohibited areas of Land on Islands in Tambon Yara Tod, Mueang district, Satun province]. (1939, May 29). *Royal Thai Government Gazette*. Vol. 56, pp. 566–568.
- Pridi Banomyong Institute. (2021, April 16) *Luang Praditmanutham kap kan ratchathan* (in Thai). [Luang Praditmanudharm's contributions to the Thai correctional system]. Retrieved May 15, 2024, from <https://pridi.or.th/th/content/2021/04/673>
- Surakiat, P. (2015). Pian “padip” hai pen “ban” chumchon nai fan na thanthanikhom thanto B.E.2470–2500 [Transforming the jungle into a home: The dream community at Thanto Penal Colony, 1935–1947]. In N. Serirak & R. Satrawut (Eds.), *Chintathat chak pattani manutsat lae sangkhomsat nai krasae kan plianplaeng* (in Thai). [Imaginations from Pattani: Humanities and social sciences amidst transformation] (pp. 333–385). Pattani: Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkhla University.
- Tejapira, K. (2001). *Commodifying Marxism: The formation of modern Thai radical culture, 1927–1958*. Melbourne: Transpacific Press.
- The House of Representatives. (1937). *Rai ngan kan pachum sapa puthanratsadon khlangthi 23 wanthi 5 minaKom 2480* (in Thai). [Report of the meeting of the house of representatives, 23rd Session, March 5, B.E.2480]. Bangkok: The Secretariat of The House of Representatives.
- Thepsongkraow, S. (2020). *Chak kan kum Kang su kan kaekai fuenfu: kan pien pang khong kan ratchathan thai samai-mhai phoso 2433–2506* (in Thai). [From imprisonment to corrections: the transformation of modern Thai punishment, 1890–1963] (Doctoral dissertation). Bangkok: Chulalongkorn University. Retrieved from <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/5280/>

- Vilaithong, V. (2013). *“Thantha kan “ khong chit phumi sak lae phutongkhang kanmueang* (in Thai). [A Period of Punishment: Jit Phumisak and political prisoners]. Bangkok: Matichon.
- Wichiannit, P. (2018). *Lueat si namngoen sai mai ching khwa mai thae lae prachathippatai nai udomkhati* (in Thai). [Blue blood, false left, inauthentic right, and ideal democracy]. Bangkok: Matichon.